

Antwerpen vorm geven met integrale productontwikkeling

Ludwig Van Lierde - Ondernemers 02 februari 2004

Met het Hoger Instituut voor Integrale Productontwikkeling beschikt Antwerpen over een instituut met wereldfaam. Ook dit jaar brengt de ADSL-week (Antwerp Design Seminars & Lectures, 26 tot 31 januari) het kruim van de internationale designwereld naar de Scheldestad. Maar beseft de Antwerpse (en Vlaamse) industrie welke toegevoegde waarde dit instituut kan bieden? Een gesprek met Richard Foqué, van het departement Ontwerpwetenschappen.

De naam van ingenieur architect Richard Foqué heeft vooral weerklank gekregen via zijn architectenbureau Foqué-Denkens-Adriaensens (FDA). Maar zijn hele carrière heeft Richard Foqué ook gedoceerd aan het Hoger Instituut voor Architectuurwetenschappen Henry van de Velde, dat samen met het Hoger Instituut voor Integrale Productontwikkeling, het departement Ontwerpwetenschappen vormt van de recent gefusioneerde Hogeschool Antwerpen. "Aangespoord door een aantal collega's, waaronder 'Vlaams bouwmeester' bOb Van Reeth, heb ik mij kandidaat gesteld voor de functie van departementsvoorzitter", zegt Richard Foqué. "Ik was ervan overtuigd dat wij hier nog heel wat potentie aanwezig hadden - maar dat er de voorbije jaren teveel energie was opgeslorpt door de fusie van een reeks instellingen tot de Hogeschool Antwerpen. Gedurende twee jaar heb ik deze opdracht nog gecombineerd met mijn architectenbureau, maar toen heb ik mij door mijn partners laten uitkopen. FDA bestaat nog en mijn naam is er nog steeds mee verbonden, maar ik ben er niet meer actief." Oorspronkelijk ressorteerde de vijfjarige opleiding 'Licentiaat in de Productontwikkeling' onder het Henry van de Velde Instituut. "Het was een opleiding naar het zogenaamde 'Ulmer model', een onderwijsmodel dat ontwikkeld werd in de jaren vijftig en zestig aan de Hochschule für Gestaltung te Ulm en dat steunt op de principes van het Bauhaus en de modernistische beweging. De nadruk lag toen sterk op de integratie van kunst en techniek, van vorm en functie, embedded in de toenmalige socio-economische context", legt Foqué uit. "De Hochschule für Gestaltung was een initiatief van oud Bauhaus-student Max Bill. En hoewel reeds opgeheven in 1969 heeft Ulm een duidelijke stempel gedrukt op het naoorlogse industriële en grafische design en zelfs op de film. Denk maar aan de Deutsche Neue Welle, met onder andere Alexander Kluge en Stefan Reisz."

Méér dan 'vorm'geven alleen

Bij de start van de opleiding in 1967 en helemaal in de 'Ulmer-lijn' lag de nadruk binnen 'productontwikkeling' vooral op het aspect 'vorm geven', op het creëren van een 'excellente behuizing' voor wat door iemand anders reeds technisch op punt was gesteld. Het valt niet te ontkennen dat daardoor veel belang werd gehecht aan de artistieke en vormgegeven kwaliteiten van een product, waardoor de opleiding eigenlijk ten onrechte gekwalificeerd werd als vooral artistiek. "Het is onder impuls van professor Paul Verhaert dat wij in de jaren negentig geëvolueerd zijn in de richting van integrale productontwikkeling", gaat Foqué verder. "Dit betekent dat de studenten worden opgeleid binnen een totale context, die wordt gevormd door de kenmerken van de markt, de maatschappij en de technologische ontwikkelingen. De opleiding legt de nadruk op het innovatieve karakter van het nieuwe product en de economische meerwaarde ervan. De rode draad doorheen het curriculum is de methodologie. Om de slaagkans van een nieuw product te vergroten is het immers nodig om de verschillende fasen van het productontwikkelingsproces op een systematische wijze te doorlopen en in elke fase aandacht te besteden aan de verificatie: het testen van het ontwerp aan de voor het product relevante parameters." "Vorm geven blijft daarbij natuurlijk een volwaardig element van het totale ontwikkelingsproces, en de vorm of het design zijn eveneens parameters die in elke stap van het ontwikkelingsproces aan verificatie worden onderworpen. Daarbij wordt rekening gehouden met de wensen van de markt, de economische en ecologische leefbaarheid, de gebruiksvriendelijkheid, de 'end-of-life' problematiek. Men kan dus stellen dat integrale productontwikkeling steunt op drie pijlers: een technologische, een socio-maatschappelijke en een economische pijler." Niet gehinderd door de typische Vlaamse bescheidenheid noemt Richard Foqué deze aanpak uniek voor ons land. "En ook op wereldniveau zijn wij vrij uniek. In Nederland zou je ons kunnen vergelijken met de faculteiten industrieel ontwerpen van de Technische Universiteit Delft en Eindhoven. En in de Verenigde Staten spiegelen wij ons aan de School of Design van de Carnegie Mellon University, wereldwijd de nummer één voor productontwikkeling, en aan

het eveneens gerenommeerde College of Design van de North Carolina State University. Met deze beide Amerikaanse instituten hebben wij samenwerkingsverbanden afgesloten. Deze internationale profilering is trouwens een belangrijk onderdeel van onze missieverklaring."

Werken aan kwaliteit en verdere uitbouw

Hoe ziet Richard Foqué het Hoger Instituut voor Integrale Productontwikkeling verder evolueren? "Wij willen het huidig profiel zoals dat samen met Paul Verhaert is uitgezet intensifiëren, kwalitatief verbeteren en internationaal uitbouwen. Daarnaast willen we binnen ons associatieverband met de Universiteit Antwerpen nog meer energie steken in de verdere uitbouw van het wetenschappelijk onderzoek in onze discipline." Momenteel biedt het instituut een vijfjarige opleiding in de integrale productontwikkeling, gespreid over een bachelor (3 jaar, 180 ECTS studiepunten) en een master (120 punten). Het curriculum is modulair opgebouwd en bestaat uit vijf elementen die doorheen de hele studietijd worden doorgetrokken en steeds gespecialiseerder worden ingevuld: 'methoden en technieken', 'materialen en technologie', 'markt en context', 'mens en maatschappij' en 'ontwerpen'. In aparte seminaries en practica leert men nog altijd tekenen en schetsen, en op de klassieke manier modellen te maken. Daarnaast komen ook de meest geavanceerde CAD-technieken aan bod. Bovendien is het Hoger Instituut de enige opleidingsinstelling in Vlaanderen die over een 3D-modeller beschikt (rapid prototyping) waarmee virtuele concepten letterlijk 'gematerialiseerd' kunnen worden. Driekwart van de studenten komt uit de klassieke humaniora (de vroegere Wetenschappelijke A of B) en de rest komt uit de kunsthumaniora en het technisch onderwijs. De meesten zien productontwikkeling als een combinatie van een technisch-wetenschappelijke en een artistieke opleiding. "Eigenlijk is het een relatief zware opleiding. De studenten dienen immers beroep te doen op de twee 'faculteiten' van de menselijke geest, het intuïtieve en het rationele", geeft Foqué toe.

Ma-na-Ma?

Richard Foqué heeft nog meer plannen met 'zijn' instituut. Momenteel werkt hij aan een 'Ma-na-Ma'-traject: 'Master na Master'. "Samen met de faculteit TEW van de Universiteit Antwerpen, het AIC (Antwerp Innovation Center), onze partner-instellingen in de Verenigde Staten en hierbij gesteund door Voka - Kamer van Koophandel Antwerpen-Waasland bereiden wij een internationale opleiding tot 'master in product innovation & entrepreneurship' voor. Een eerste 'draft' van het curriculum is klaar en zal tijdens onze ADSL-week besproken worden. Het is de bedoeling dat de opleiding zelf van start gaat in oktober 2004 of ten laatste in 2005." Het einddoel hiervan is: mensen vormen die in staat zijn leidinggevende functies op te nemen in bedrijven die sterk innovatief gericht zijn of zich zo willen gaan ontwikkelen. De opleiding zal in eerste instantie toegankelijk zijn voor TEW-ers en handelsingenieurs, productontwikkelaars en voor ingenieurs mét industrie-ervaring. De ADSL-week, voluit Antwerp Design Seminars & Lectures, vindt plaats in de laatste week van januari, net op het schamier tussen het eerste en het tweede semester van het academiejaar. Het is al voor de derde maal dat Richard Foqué de ADSL-week organiseert en dit met steeds groeiend succes. "Wij brengen die week een hele reeks seminaries en workshops met topnamen uit de architectuur en de productontwikkeling en dit zowel uit de academische als uit de industriële wereld. De basisidee is om tijdens die week studenten op een interdisciplinaire manier te confronteren met thema's en methoden die normaal niet in hun curriculum zitten", overloopt Foqué. "Daarbij mogen de buitenlandse professoren ook een vijftal eigen studenten meebrengen waarbij wij zelfs instaan voor een groot deel van hun verblijfskosten."

Doorstroming naar de industrie

Steeds vaker vragen buitenlandse studenten om ook op eigen kosten aan ADSL te mogen deelnemen.

Foqué: "Blijkbaar heeft dit initiatief een bijzonder goede reputatie gekregen. Bovendien kunnen studenten hier op informele wijze kennismaken met internationaal gereputeerde professoren die anders moeilijk te bereiken zijn. Op die manier is ADSL ook tot een 'exchange & networking forum' uitgegroeid. Bovendien krijgen wij nu reeds de vraag van buitenlandse professoren of zij een bijdrage mogen leveren aan ADSL." Maar hoe zit het met de doorstroming naar de industrie in en rond Antwerpen? Foqué: "Het is geen geheim dat er in Vlaanderen tout court en meer specifiek rond Antwerpen weinig bedrijven echt innoverend

bezig zijn. Dat heeft uiteraard ook te maken met de typische KMO-structuur van ons Vlaamse bedrijfsleven. Wij hebben onze visie verduidelijkt in het Routeplan 2012 van Voka - Kamer van Koophandel. Wij kunnen afgestudeerden leveren die niet alleen iets afweten van productontwikkeling maar die ook op de hoogte zijn van de hiermee verbonden (bedrijfs)economische processen. Daarnaast kunnen wij knowhow aanbieden onder de vorm van maatschappelijke dienstverlening (vervolmakingscursussen, hulp bij het ontwikkelen van innovatiestrategieën en -programma's, logistieke steun aan bedrijven...). De industrie zit op integrale productontwikkeling te wachten, maar is zich met altijd bewust van de toegevoegde waarde die wij kunnen leveren." En loopt er hiermee een parallel tussen Antwerpen Designstad en Antwerpen Modestad? "Je kan dat natuurlijk niet allemaal door elkaar mengen. Maar Antwerpen is zeer zeker een onvoorstelbaar creatieve stad, hoewel het ook een stad is die haar troeven veel te weinig uitspeelt. Volgens Newsweek is Antwerpen zelfs een van de 'six most creative cities of the world' - vooral dan dankzij de mode. Daarmee, én met de haven en de diamant, scoort Antwerpen sterk.' Maar Antwerpen als 'Ontwerpstad' ligt voor het grijpen. Het moet alleen nog meer in de verf gezet worden en op een coherente manier gepromoot."